

KULTUR

Klassisk cd

Storverk basert på Garborg av Olav Anton Thommessen



Olav Anton Thommessen:
Veslemøy synsk.
Marianne Beate Kielland, sang,
Nils Anders Mortensen, klaver.
2cd/1 Blu-ray. 2L.

Arne Garborgs Haugtussa diktsyklus er et av europeisk litteraturs kronjuveler. Men få kjenner til dets egentlige storhet. Dette skyldes at verket ikke lar seg oversette, så diktene er forbeholdt vår lille språkkrets. Haugtussa er en gave til oss som kan norsk.

Slik innleder Olav Anton Thommessen sine notater i tekstheftet til cd-innspillingen av sitt storverk Veslemøy synsk. Og kanskje vi i disse dager skulle føye til at dette språket – nynorsk – nå (igjen) er truet som skriftspråk.

For et tap det ville være om vi her i landet ikke kunne lese Garborgs Haugtussa!

Som Thommessen sier: Det er både et ekko av middelalderdiktning her – Draunkvedet og Håvamål – og av storverk i europeisk litteratur: Dantes Den guddommelige komedie og Pusjkins Jevgenij Onegin. Gerhard Gran antydte noe lignende i Samtiden da diktsyklusen kom ut og kalte den en verden av tanker, stemninger og bilder som det er en rikdom for en nasjon å eie.

Garborgs enorme diktsyklus (1895) – 70 dikt som fyller over 300 sider – inspirerte Grieg til Haugtussa-sangene. Men han satte bare musikk til åtte av dem, mens det fins flere ubrukte sanger og en mengde uferdige skisser til andre. Thommessen har studert

alt dette, og sammen med Guri Egge og Håkon Austbø ble det valgt ut 30 sanger som forholder seg til Grieg, ikke til bare sangene, men også hans Lyriske stykker, balladen, sonaten for klaver og a-moll-konserten, blant mye annet. Marianne Beate Kielland varierer mellom skjønnsang, Sprechstimme (talestemme), deklamasjon og ren tale. En bedre sanger enn Kielland kan knapt tenkes i dette verket. Også Nils Anders Mortensen er suveren i klaverstemmen, som ofte har referanser til Grieg-stykker.

Utvalget av de 30 diktene utgjør et episk forløp. Velsmøy ser det dei andre ikkje kan sjå, som Garborg skriver. Veien går gjennom gråt og gru, men kjenner også lerkessongen.. som lovar vår. Hun vil se det verste, synke for å stige: Å heller vil eg/ med augo sjå/enn dauv og blind/ gjennom verdi gå/og ikkje det sanne skilja! Kjærlighet og erkjennelse når hun til slutt. Veslemøy ser både inn i fortid og fremtid, taler med naturens alle slags (fabel)vesen og besøker helheimen, alt overdådig karakterisert av Thommessen.

Men det ikke minst radikale med diktsyklusen – det blir særlig klart når den blir tonesatt – er at det ikke er en yngling som elsker en jente, men en gjeterjente som med lyst og begjær elsker en gutt, helt uhørt for romantikkens romansekunst. Veslemøy ser lyder det flere ganger hos Garborg. Mon ikke det er det samme som å dikte, slik Ibsen sa: Å dikte er å se.

Lyden er – som alltid på labelen 2L – eksepsjonell god på denne utgivelsen. Håkon Blekens Veslemøy på omslaget gjør et sterkt inntrykk: Det er

ikke bare et synsk, men et gjenomsiktig ansikt vi ser.

HIMMELSTORMENDE



Lasse Thoresen:
Himmelkvad.
Vocal sextet op.
42, Helligkvad
op.19. Nordic
Voices. Berit

Opheim Versto.
2L (cd+ Blu-ray).

I 2010 fikk Lasse Thoresen Nordisk Råds Musikkpris for den vokale sekstetten op. 42. Den omfatter Solbøn, Likferdssælmin, Himmelske fader og Tvertrall. For Solbøn ble festspilldirektør Per Boye Hansen så begeistret da han hørte den uroppført på Festspillene i 2008, at han prompte bestilte flere lignende verk. Det kan man forstå. For aldri tidligere har vel norsk folkesang, 1300-talls vesterlandsk flerstemmighet og overtone-sang vært integrert til en mer uttrykksfull enhet. Mikrointervaller (mindre enn halvtoner) går igjen i de fleste stykkene på cd-en, og det trengs mye øvelse å få dette til, på samme måte som med den nasale overtone-sangen. Når det over en østasiatisk-lignende brummende basslinje slynger seg de lyseste toner, er det som om solens lyskraft treffer jorden.

På denne utgivelsen er op. 42 og op. 19 blandet sammen, slik at det etter de to første satsene i vokalsekstetten kommer tre stykker fra Helligkvad, avbrutt av Himmelske fader, så tre satter til fra Helligkvad, for så å avsluttes med Tvertrall fra op. 42. Den siste er nærmest lavkomisk, med plystring, skråling, tramping etc., men også

med skingrende vokale dissonanser. Helligkvad har andaktsteker fra Bahá'i-religionen. Berit Opheim Verstos sopran er lysende i disse sangene, og kan ikke lastes for at det (særlig i For Menneskeheten) blir for mye forkynnelse og O Gudpatos.

Thoresen skriver i tekstheftet at han vil skape en ny vokalmusikk-kultur. Det er min 200-års plan. Thoresen, utvilsomt vår største nålevende komponist, er en alvorets mann med sans for humor. Uten tvil har han med disse verkene slått an tonen for en vokalkunst som kanskje kan åpne for dette lange perspektivet som hans både historiske og globale orientering peker imot.

HUND I VERDENSRUMMET



Zvezdochka in Orbit. Verk av Jon Øivind Ness, Friedrich Gulda, Jaques Ibert, Olav

Anton Thommessen. Ernst Simon Glaser cello, Forsvarets Musikkorps Vestlandet, dir.: Peter Szilvay. Aurora.

Et enorm rom – skal vi si uendelig – antydes i begynnelsen av Jon Øivind Ness' Zvezdochka in Orbit, mørke klanger i messingen som følges av lyse toner i celloen. Tittelen er russisk for liten stjerne, navnet på den siste hund som Sovjetunionen sendte ut i verdensrommet (og som kom velberget til jorden igjen), før Gagarin ble det første mennesket i rommet. Ness, som til neste sesong blir komponistprofil for Oslo-filharmonien, henter inspirasjon fra flere musikksgangre. Men det skjer

aldri noen syntetisering hos ham; snarere danner de kontrastpunkt, kolliderer eller konvergerer. Det er en energi i dette verket, som gjerne kan tilskrives (avansert) pop/rock, men aldri tvinges inn i noe rytmisk eller metrisk skjema. Dessuten forteller det en historie – hvis vi da tenker oss at dette er lyden til den lille hundens ferd i verdensrommet.

Friedrich Gulda (1930 – 2000), i sin tid en av verdens fremste pianister, ble aldri fornøyd med å spille Bach, Mozart, Beethoven, Chopin etc., etc. Han debuterte allerede i 1956 (i New York) som jazzpianist og er berømt for sitt samarbeid med bl.a. Herbie Hancock og Chick Corea. Men han var også komponist, og i konserten for cello og blåsere her på cd-en, pendler han mellom parodi, lek og alvor. Nærmest parodisk virker hans smektende rytmer i overturen, mens den lange kadensen (sats nr. 4) er en strengt utkomponert improvisasjon. Men det er utrolig hvor godt cello og janitsjar går i hop, ikke minst i marsj-finalen, der østerriksk Hoppla og latinamerikansk lengsel viser seg å være som fot i hose.

I Thommessens The Phantom of Light, der prologen begynner med en stemming av instrumentene før celloen tar oss over i en bue av lys, er det treblåsere som bakgrunn som lar celloen fremtre som figur. Mot slutten stiger vi til uante høyder, og i enkelte av cello-tonene er det som om lyset blir til det uartikulerte skrik som mystikeren Hermes Trismegistos skrev om og kalte for lysets stemme.